

Augustin: «Cun sfurzar contonsch’ins pauc»

La Quotdiana ha discurrì cun il president da la Lia Rumantscha Vincent Augustin

CUN VINCENT AUGUSTIN
HA MARTIN CABALZAR DISCURRI

■ **L’introducziun dal rumantsch grischun en scola chaschuna actualmain discussiuns cuntraversas en la publicità. La Quotidiana ha confruntà il deputà e parsura da la Lia Rumantscha Vincent Augustin cun questa problematica.**

Per tge batta il cor dal president da la Lia Rumantscha pli fitg: per ils idioms u per il rumantsch grischun?

Vincent Augustin: Mia veta quotidiana romontscha ei idiomatica, q.v.d. surmirana e sursilvana. Il rumantsch grischun vesel jeu sco ina schanza. Jau hai pia neginas preferenzas, mobein mettel clars accents. Mintga lungatg ha sia rolla. Era il tudestg ch’ei indispensabels.

Suenter in temp da calma para la cuntraversa davart il rumantsch grischun puspè da daventar pli dira e violenta. N’è quai betg da donn per il rumantsch e per la percepziun e la simpatia ch’il rumantsch giauda tar la populaziun d’auter linguatg?

Introducziun drova bia beinvulientscha e capientscha

Quei ei segir aschia. Per la Romontschia sezza ei la discussiun denton pli che necessaria.

La Lia Rumantscha ha a sias uras pretendì dal chantun d’introducì il rg uschè spert, dentant er uschè bain preparà sco pussaivel en scola. Tge munta quai concret?

Introducziuns linguistics da talas dimensiuns en in’entira societad drovan ina gronda beinvulientscha e capientscha da maun dallas persunas pertuccadas. Pér suenter ina fasa da sensibilisaziun ed avischinaziun fa la tema plaz ad ina certa aviartadad. Sche quei capeta buc, ei ina cuminonza lunsch naven dad esser preparada per in tal pass.

En il Grischun è tenor dretg vertent il chantun respunsabel per ils meds d’instrucziun, entant che las vischnancas decidan en atgna cumpetenzza davart las linguas da scola. N’è quai betg giuridicamain ina cuntradicziun totala?

Il dilemma ston ins empruar da sliigar cun risguardar omisduas posiziuns.

Vincent Augustin, deputà e parsura da la Lia Rumantscha.

FOTO N. SIMMEN

Il cussegl grond ha decidì 2003 senza opposiziun d’edir tut ils novs meds d’instrucziun mo pli en rumantsch grischun. Uss è il chantun tuttenina tuttina pront da sustegnair parzialmain l’ediziun da meds idiomatics. Na cuntrafà la regenza uschia betg als conclus dal cussegl grond?

Tenor mei ei quei buc il cass tochen usa, cunquei ch’ei setracta d’ina mediaziun. Schiglioc ston ins esser prompts da revegnir allas decisiuns pridas. La Lia Rumantscha ei pronta dad intermediar en quella damonda.

A liunga vesta survargan ils avantatgs

La decisiun en il cussegl grond è vegnida prida cun gronda maiortad ed era nagin ha tschiffà il referendum u lantschà ina iniziativa encunter quest conclus. Oz van singuls deputads dentant sin las barricadas encunter conclus ch’els han sezs prendì. N’è quai betg pauc credibel u schizunt ridicul?

La decisiun dil 2003 ei curdada en in

pachet da mesiras da spargn, nua ch’igl ei buca vegniu votau davart mintga singula mesira. Mo la decisiun vala, tochen ch’ella vegn buca revedida.

L’opposiziun è dentant tuttina sa resvegliada onz tard?

Ei ha schon adina dau opposiziun. Pli datier che la realitad ch’ils mieds d’instrucziun idiomatics ein exausts vegn, e pli fetg che l’opposiziun seresveglia. Pli navon ein las scolass che han gia introduciu il rumantsch grischun ella pli greva fasa da midada. La consequenza per quellass scolass ei in temps da malsegirtad e malcuntentientscha.

Tant chantun sco LR èn uss apparentamain pronts da far cumpromiss pertutgant l’introducziun dal rumantsch grischun en scola. È quai uss ina capitulaziun u èn ins daventà pli scort?

Buc ir cul tgau tras la preit

Cun sfurzar contonschan ins pauc. La decisiun dalla radunonza da delegadas e delegai dalla Lia Rumantscha ha gia adina schau aviart, sche l’introducziun

dil rumantsch grischun en scola seigi pusseivla. Grondas midadas dalla societad sviluppeschan adina era in’atgna dinamica. Aschia ei quei era schabegiau cun l’introducziun dil rumantsch grischun en scola. Nus essan oz strusch pli perderts. Ir cul tgau tras la preit porta denton a negin enzatgei. Perquei ston ins prender serius in l’auter ed anflar ina sliigiaziun adequata sin nivel dalla regenza e dil parlament.

Rumantsch grischun è ina necessitad

Na ston vischnancas e scolass che han gia introducì il rumantsch grischun betg sa sentir uss sco idiots e chastiads per lur solidaritad interrumscha sch’il chantun lubescha e sustegn finanzielmain tuttenina puschè l’applicaziun da meds idiomatics?

Sch’ins ha fatg in pass cun perschua-siun, ston ins mai sesentir sco idiots ni castigiai. Il problem da quels che han gia introduciu il rumantsch grischun ei ch’els ein uss ella fasa la pli critica. Quei ei la fasa, cura che la situaziun actuala para mendra che quella avon la midada. Suenter quella fasa da crisa

vegn denton – sch’igl accumpignament funcziuna bein – il temps, nua ch’ils avantatgs dalla midada survargan ils disavantatgs. Cun quei vi jeu animar quels che han introduciu il rumantsch grischun da cuntinuar lur via. Jeu sun perschadius che quella vegn remunerada – presumau che la voluntad da cuntinuar ei aunc avon maun.

Co reageschan las scolass medias e professiunalas sch’ellas han tuttenina d’instruir scolars che han gia gè instrucziun da rumantsch grischun ed auters betg? Ston scolars che na san betg rumantsch grischun quintar cun dischavantatgs?

Da quella damonda sto il cantun s’occupar.

Tge soluziuns vesa il parsura da la LR per sortir da quel dilemma ed evitar novas contraversas violentas tranter ils Rumantschs che fan mo scurlattar il chau quels d’auter linguatg?

Vuliu far memia bia en memia cuort temps

Co far capir enzatgei che tschontscha in auter lungatg enzatgei che gnanc tut ils Rumontschs sezs san differenziar? Ins ha vuliu far memia bia en memia cuort temps. Forsa ston ins ir pli plaun, tedlar, far visibel las differentas opiniuns ed anflar sliigiaziuns acceptablas per tuts e che san perquei era vegnir praticadas meglier.

Tge bilanza trajais Vos suenter 30 onns introducziun dal rumantsch grischun? Hai valì la paina u è la Rumantschia sin ina via faussa?

Sche nus vulein mantener nies lungatg e nossa cultura romontscha sco Romontschia entira ed era anoviar, ei il rumantsch grischun ina clara necessitad. Bia instruments e camps da representaziun ch’in lungatg scret drova (gest in lungatg minoritar), ein buca pusseivels senza il rumantsch grischun (p. ex. Lexicon istoric retic, Pledari Grond online etc.). Perquei ei era ina cumpetenzza passiva dil rumantsch grischun inevitabla per las proximas generaziuns. Ins sto pia buca sedumandar, sch’ins ha priu la fallida via, mobein en tgei moda e maniera ch’ins vul contonscher las cumpetenzas necessarias per il futur.